

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย เรื่องการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร มีการทบทวนแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้ และแนวคิดการจัดการความรู้ ซึ่งการศึกษภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย และกระบวนการจัดการความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีลักษณะเป็นกรณีศึกษา (Case Study) ในที่นี้ คือ ศึกษาเฉพาะชาวบ้านที่ประกอบอาชีพหัตถกรรมหินอ่อนในอำเภอพรานกระต่าย จำนวน 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลบ้านพราน ตำบลพรานกระต่าย และตำบลถ้ากระต่ายทอง โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา คือ ผู้ประกอบอาชีพหัตถกรรมหินอ่อนไม่น้อยกว่า 5 ปี ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกชาวบ้านที่ประกอบอาชีพหัตถกรรมหินอ่อน และการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

เครื่องมือหรือวิธีการที่ใช้ในการศึกษา 1) การศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร 2) แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เพื่อศึกษาความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย 3) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อศึกษากระบวนการจัดการความรู้ ทั้งหมด 7 ประเด็น ได้แก่ การกำหนดความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ การเข้าถึงความรู้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และการเรียนรู้

วิธีดำเนินการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ก่อนดำเนินการวิจัย ระยะที่ 2 การดำเนินการวิจัย ซึ่งมีการดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อน อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร โดยมีรูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ประกอบอาชีพหัตถกรรมหินอ่อน จำนวน 74 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์การประกอบอาชีพและภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อน และแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การเก็บแบบสัมภาษณ์การประกอบอาชีพและภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อน และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) พิจารณาความสอดคล้องและบริบทที่เกี่ยวข้องของข้อมูลตามแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) การศึกษากระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อน อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร โดยมีรูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ประกอบอาชีพหัตถกรรมหินอ่อน จำนวน 74 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แนวคำถามการสนทนากลุ่ม และทำการรวบรวมข้อมูล เมื่อผู้วิจัยได้ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์การประกอบอาชีพและภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อน และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกแล้ว จากนั้นก็ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จำนวน 3 ครั้งนั้น ผู้วิจัยได้นำกระบวนการจัดการความรู้ ทั้งหมด 7 ขั้นตอน ตามกระบวนการจัดการความรู้ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบข้าราชการ และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (สำนักงานพัฒนาระบบข้าราชการ และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, 2548, หน้า 5) มาดำเนินการจัดการความรู้โดยมีขั้นตอน ดังนี้

ซึ่งผู้วิจัยได้ค้นพบประเด็นที่น่าสนใจหลายประเด็น จึงขอสรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

1. บริบทชุมชนอำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร

อำเภอพรานกระต่ายอยู่ห่างจากเมืองกำแพงเพชร ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ การเดินทางสู่อำเภอพรานกระต่าย สามารถเดินทางโดยทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 (กำแพงเพชร-น่าน) อยู่บนหลักกิโลเมตร ที่ 12 ห่างจากจังหวัดกำแพงเพชร ประมาณ 25 กิโลเมตร มีแหล่งหินอ่อนตั้งเรียงรายอยู่บนถนนหมายเลข 12 หากมีความประสงค์จะเดินทางชมแหล่งหินอ่อนเขาพระและเขาสว่างอารมณ์ ให้ใช้เส้นทางหมายเลข 112 เลี้ยวซ้ายจากสี่แยกกลางอำเภอพรานกระต่าย ประมาณ 1 กิโลเมตร ก็จะพบเหมืองหินอ่อน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบเชิงเขาเป็นที่ตั้งของเขาทินพระและเขาสว่างอารมณ์ ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของหินอ่อนพรานกระต่าย ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ค้าขาย รับจ้าง และมีชาวบ้าน จำนวน 74 คน ในพื้นที่ 3 ตำบล ที่ประกอบอาชีพหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย ประกอบด้วย (1) ตำบลพรานกระต่าย จำนวน 24 คน ซึ่งอาศัยอยู่ที่บ้านเหนือ บ้านพรานกระต่าย บ้านขอนแก่น บ้านหนองดุก บ้านนาถัง บ้านป่าแดงกลาง บ้านบ่อมะเฟือง บ้านเขาแก้ว บ้านถ้ำกระต่ายทอง บ้านเด่นกระบาก และบ้านหัวถนน (2) ตำบลถ้ำกระต่ายทอง จำนวน 31 คน อาศัยอยู่ที่บ้านหนองตะกร้า บ้านใหม่โพธิ์พัฒนา บ้านหนองทอง และบ้านบ่อโพ่ง (3) ตำบลบ้านพราน จำนวน 19 คน อาศัยอยู่ที่บ้านหนองราง บ้านหนองน้ำใส บ้านเขาสว่างอารมณ์ บ้านหนองหินเตาปูน และบ้านสว่างราษฎร์พัฒนา

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร

องค์ความรู้ชุดที่ 1 หินอ่อนพรานกระต่าย

หินอ่อนพรานกระต่าย เป็นหินอ่อนที่มีคุณภาพดีมาก ในทางธรณีวิทยาถูกจัดเป็นหินอ่อนชุดเขาสว่างอารมณ์เป็นหินในยุคไซลูเรียน (Silurian) ดีโวเนียน (Devonian) อายุ 345-435 ล้านปี (สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ, 2555) ลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของหินอ่อนพรานกระต่าย คือ เป็นเหมืองหินอ่อนแห่งเดียวในประเทศไทยที่มีสีชมพูสวยงาม และเป็นที่ต้องการของตลาด

แต่เดิมเมื่อปี พ.ศ. 2510 หินอ่อนถูกนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการก่อสร้างถนนหรือที่เรียกว่า “หินคลุก” จนกระทั่งนายประพันธ์ โฆษิตานนท์ เดินทางผ่านมายังบริเวณที่มีการก่อสร้างถนนและสังเกตเห็นว่ามีหินอ่อนปะปนอยู่เป็นจำนวนมาก จึงสอบถามชาวบ้านถึงแหล่งที่มาของหินอ่อนและดำเนินการขอสัมปทานเหมืองหินอ่อนพรานกระต่าย โดยได้รับสัมปทานครั้งแรกในปี พ.ศ. 2511 (ระยะเวลาการสัมปทาน 25 ปีต่อรอบ) โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อการทำโรงงานอุตสาหกรรมผลิตหินอ่อนแผ่นสำเร็จรูปสำหรับจำหน่าย

ในปัจจุบันพื้นที่อำเภอพรานกระต่าย มีบริษัทเอกชนได้รับสัมปทานเหมืองหินอ่อนหลายบริษัท ซึ่งแต่ละบริษัทมีวัตถุประสงค์ของการขออนุญาตสัมปทาน โดยมักจะพิจารณาถึงคุณสมบัติของหินอ่อนในบริเวณที่ขุดพบ หากเป็นหินที่ไม่ค่อยมีคุณภาพก็จะถูกนำไปใช้ประโยชน์อื่น เช่น การก่อสร้างถนน เป็นต้น

องค์ความรู้ชุดที่ 2 ประวัติการแปรรูปหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย

การแปรรูปหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย เริ่มจากการที่มีชาวบ้านเห็นว่าหินอ่อนจำนวนมากที่เหลือจากการผลิตหินอ่อนแผ่นสำเร็จรูปของโรงงานอุตสาหกรรม จึงได้นำมาแกะสลักโดยอาศัยเครื่องมือช่าง และใช้ทักษะที่พัฒนาจากการลงมือทำด้วยตนเอง จนสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับหินอ่อนเหลือใช้ได้ โดยนำมาประดิษฐ์เป็นของใช้และของตกแต่งสวยงามได้

ในปี พ.ศ. 2535 มีการก่อตั้งกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่ายขึ้นที่บ้านใหม่โพธิ์พัฒนา แต่ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะการลงทุนซื้อเครื่องมือและการดูแลรักษามีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง ในขณะที่เดียวกันสมาชิกของกลุ่มมักจะจำหน่ายผลิตภัณฑ์ให้กับพ่อค้าคนกลางโดยตรง ซึ่งส่งผลทำให้ได้รับราคาต่ำ อย่างไรก็ตามชาวบ้านก็ยังได้รับการสนับสนุนในด้านต่างๆ จากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น การส่งเสริมด้านสุขอนามัยในการป้องกันฝุ่นละอองที่เกิดจากการทำงาน การศึกษาดูงานและการอบรมด้านการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ ซึ่งชาวบ้านสะท้อนว่า แม้การออกแบบผลิตภัณฑ์จะเกิดจากการพัฒนาทักษะตามความสามารถของแต่ละคน แต่บางครั้งการผลิตมักจะเป็นไปตามความต้องการของลูกค้าที่กำหนดรูปแบบของผลิตภัณฑ์มาให้สำคัญ

ปัญหาอุปสรรคและความต้องการของชาวบ้านที่ประกอบอาชีพหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย คือ ขาดการรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมหินอ่อนอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ โดยความรู้ที่ชาวบ้านมีเป็นความรู้ที่ฝังลึก ส่วนใหญ่เกิดจากเรียนรู้แบบ “ครูพักลักจำ” จากครอบครัวเครือญาติ เพื่อนบ้าน คนในชุมชน และการสั่งสมจากประสบการณ์ของแต่ละคน นอกจากนี้ยังขาดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน เนื่องจากผลิตภัณฑ์ที่ผลิตมีมูลค่าทางเศรษฐกิจค่อนข้างสูง ชาวบ้านจึงกลัวการลอกเลียนแบบผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้ ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งของผู้ประกอบการอาชีพหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย คือ ด้านการตลาด เนื่องจากผลิตภัณฑ์หินอ่อนมีต้นทุนการผลิตสูง เนื่องจากโรงงานหินอ่อนเป็นผู้ผูกขาดสัมปทานจะเป็นผู้กำหนดราคาหินอ่อน และเครื่องมืออุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตมีราคาสูง จึงทำให้มูลค่าของผลิตภัณฑ์หินอ่อนพรานกระต่ายค่อนข้างสูง ทำให้ต้องใช้เงินซึ่งเป็นต้นทุนจำนวนมากในการรักษาสินค้า เพราะผลิตภัณฑ์หินอ่อนพรานกระต่ายจะสามารถจำหน่ายได้ราคาสูงช่วงเดือนธันวาคม-กุมภาพันธ์ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีผู้บริโภคจะมองผลิตภัณฑ์หินอ่อนเป็นของขวัญที่ระลึก ในกรณีที่ผู้ผลิตไม่มีทุนหมุนเวียนบางครั้งจำเป็นต้องขายผลิตภัณฑ์ให้แก่พ่อค้าคนกลางในราคาถูก นอกจากนี้ยังพบว่ามีกรณีขาดแคลนแรงงาน เพราะส่วนมากแรงงานรับจ้างเมื่อมีความชำนาญมากขึ้น จะหันไปเปิดกิจการเป็นของตนเอง ทำให้ในปัจจุบันผู้ประกอบการหลายรายต้องหันไปจ้างแรงงานต่างชาติ ผู้ประกอบการอาชีพหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่ายมีความต้องการให้หน่วยงานภาครัฐเข้ามาช่วยดูแลเรื่องเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ หรือเงินกู้ระยะยาว การส่งเสริมการตลาด และการดูแลสุขภาพของผู้ประกอบการอาชีพหัตถกรรมหินอ่อน

องค์ความรู้ชุดที่ 3 ภูมิปัญญาหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย

3.1 กระบวนการเกิดภูมิปัญญา การเรียนรู้ เป็นประสบการณ์ที่ผู้ประกอบอาชีพหัตถกรรมหินอ่อนได้เรียนรู้จากการสังเกตการทำผลิตภัณฑ์หินอ่อนที่มีผู้เริ่มนำมาผลิตและจำหน่ายในชุมชน เนื่องจากต้องการให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่ม จึงได้สมัครเป็นลูกจ้างในการทำผลิตภัณฑ์หัตถกรรมหินอ่อน ส่วนการถ่ายทอดในการทำผลิตภัณฑ์หินอ่อน ผู้ผลิตส่วนใหญ่ได้รับการถ่ายทอดด้วยวาจาจากนายจ้าง พ่อ แม่ เครือญาติ จากรุ่นสู่รุ่นระหว่างผู้ประกอบกิจการค้าด้วยกัน การสั่งสมความรู้ในการทำผลิตภัณฑ์หินอ่อนเกิดขึ้นพร้อมกับการเรียนรู้ ตลอดจนการสั่งสมภูมิปัญญามาจากหลายทาง เช่น การสังเกต การสาธิต การแนะนำ การปฏิบัติซ้ำ และเมื่อนำมาประมวลเป็นความรู้แล้วสามารถนำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพหัตถกรรมหินอ่อน

3.2 องค์ประกอบการแปรรูปหัตถกรรมหินอ่อน ประกอบด้วย คน วัสดุ ทุน การจัดการ ดังนี้

1) คน เป็นบุคคลที่มีความสำคัญในการทำงาน เพราะหัตถกรรมหินอ่อนเป็นงานที่ต้องมีศิลปะ จึงทำให้สินค้าที่ผลิตออกมาความสวยงาม ประณีต สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า

2) วัสดุ กระบวนการผลิตต้องใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ คือ เครื่องจักร เครื่องจักรที่ใช้ในการผลิต เช่น เครื่องเจาะหิน เครื่องผ่าหิน (ไดมอนด์) เครื่องตัดหินอ่อน (วงเดือน) เครื่องกลึงขนาดใหญ่ เครื่องกลึงขนาดเล็ก เครื่องขัดหินอ่อน เครื่องเจียรหินอ่อน ส่วนอุปกรณ์ที่ไม่ใช่เครื่องจักร เช่น กาวสำหรับติดหินอ่อน กระจกถือเป็นตัวเร่งให้กาวแห้งเร็ว ปูนซีเมนต์ขาวใช้ผสมกับกาวและกระจกเคลือบ กระจกทรายเบอร์ 80 100 150 และ 320 ซึ่งมีความละเอียดแตกต่างกัน และนำมาใช้ขัดให้ผลิตภัณฑ์มีผิวเรียบ หินอ่อน เป็นวัตถุดิบที่มีอยู่ใกล้ชุมชน ซื้อมาจากเหมืองหินอ่อนในอำเภอพรานกระต่าย สีหินอ่อนที่นำมาใช้ผลิตจะมีสีต่างๆ เช่น สีเทา-ขาว สีชมพู-เทา สีฟ้า-เทา สีเหลือง-เทา สีฟ้า-เทา เป็นต้น

3) ทุน หัตถกรรมหินอ่อนเป็นอาชีพในครัวเรือน โดยผู้ประกอบการจำนวนมากทำเป็นอาชีพเสริม จึงมีการลงทุนด้านเครื่องจักร วัสดุ ค่าแรงงาน ค่าจัดส่งผลิตภัณฑ์หินอ่อน

4) การจัดการ คือ กระบวนการ การวางแผนการผลิต การจัดหาวัตถุดิบ การประสานงานด้านแรงงาน การควบคุมการผลิตหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่ายให้ประสบความสำเร็จเป็นไปตามความต้องการของลูกค้า

3.3 ขั้นตอนการผลิตหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย มีทั้งหมด 8 ขั้นตอน คือ

1) เลือกชนิดสีของหินอ่อนที่ต้องการทำผลิตภัณฑ์

2) ตัดหินอ่อนด้วยเครื่องจักรที่เป็นไซก้ากเพชร ขณะที่ตัดหินให้มีขนาดต่างๆ นั้น จะต้องมือน้ำคอยหล่อสีนเครื่องจักรตลอดเวลา เพื่อป้องกันไม่ให้หินแตก ป้องกันการฟุ้งกระจายฝุ่นละอองของหิน และป้องกันไม่ให้เครื่องจักรร้อน

3) ออกแบบผลิตภัณฑ์ โดยอาศัยประสบการณ์ และความคิดสร้างสรรค์ของผู้ประกอบอาชีพหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่ายแต่ละราย หรือออกแบบโดยลูกค้าเป็นผู้สั่งทำผลิตภัณฑ์หินอ่อนพรานกระต่าย

4) เจียรหินอ่อนให้มีขนาดตามทีออกแบบเพื่อให้ได้รูปทรงที่ต้องการ

- 5) เหลาและกลิ้งหินอ่อนด้วยเครื่องกลิ้งที่มีขนาดแตกต่างกันตามชนิดของผลิตภัณฑ์
- 6) ขัดมันหินอ่อนด้วยเครื่องจักร และใช้แรงงานคนขัดด้วยกระดาษทรายที่มีความละเอียดแตกต่างกันอีกครั้ง เพื่อความละเอียดสมบูรณ์ของผลิตภัณฑ์
- 7) ลงน้ำยาขัดเงา และใช้กระดาษหนังสือพิมพ์เช็ดน้ำยา
- 8) ประกอบชิ้นส่วนต่างๆ ของผลิตภัณฑ์โดยใช้กาว จากนั้นจึงนำผลิตภัณฑ์ออกจำหน่าย

3.4 หัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย สามารถแบ่งผลิตภัณฑ์ออก 3 ประเภท คือ 1) ศาสนา ประเพณีวัฒนธรรมไทย และจีน 2) เครื่องตกแต่งอาคารบ้านเรือน ของใช้เบ็ดเตล็ด 3) งานแกะสลักของไหว้

3. สรุปกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย

กระบวนการจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วม ทำให้กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย ในพื้นที่ 3 ตำบล และผู้ที่สนใจทั้งหน่วยงานที่เป็นภาครัฐและเอกชนสามารถเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่ายได้ ซึ่งสามารถนำองค์ความรู้ที่มีอยู่ไปใช้ประโยชน์ หรือสร้างความรู้ขึ้นมาใหม่ และยังสามารถนำเอาความรู้ไปใช้ในการพัฒนาชุมชนสังคมต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด โดยองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้สามารถแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ด้วยวิธีการเผยแพร่ผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การรวบรวมรายชื่อชาวบ้านที่ผลิตหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย เพื่อให้นักเรียน นักศึกษา และผู้สนใจสามารถไปศึกษาความรู้จากบุคคลที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ ตลอดจนการสร้างพื้นที่ที่เป็นการส่งเสริมให้ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพหัตถกรรมหินอ่อน ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน เพื่อให้สามารถพัฒนาปรับปรุงผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพและสวยงามขึ้น ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม ได้ข้อมูลจากกระบวนการจัดการความรู้ ทั้งหมด 7 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดความรู้ (Knowledge Identification)

ศึกษาตามหลักคิดของชาวบ้าน เน้นคดีด้านวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยมที่มีอยู่ในท้องถิ่น ที่ชาวบ้านจะมุ่งอธิบายตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น และความรู้ส่วนใหญ่จะอยู่ในตัวบุคคลที่มีความชำนาญ เช่น ปราชญ์ชุมชน หรือผู้อาวุโสในชุมชน ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษา ประเด็นความรู้หัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย ของชาวบ้านอำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร โดยกำหนดว่าชาวบ้านผู้ประกอบการอาชีพหัตถกรรมหินอ่อน ต้องการความรู้อะไรบ้างในรูปแบบใดและอยู่ที่ใคร เพื่อให้สามารถกำหนดขอบเขตของการจัดการความรู้ และสามารถจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่ได้อย่างมีคุณค่าสูงสุด สภาพบริบทประชากรที่ศึกษาอยู่ในพื้นที่ 3 ตำบล ซึ่งประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ค้าขาย รับจ้าง โดยมีชาวบ้านที่ประกอบอาชีพหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย ทั้งหมดจำนวน 74 คน คือ ตำบลบ้านพราน จำนวน 19 คน ตำบลพรานกระต่าย จำนวน 24 คน และตำบลถ้ำกระต่ายทอง จำนวน 31 คน การแปรรูปหินอ่อนในอำเภอพรานกระต่าย เริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 ภายหลังจากที่มีการให้สัมปทานแก่บริษัทสว่างหินอ่อน ในปี พ.ศ. 2511 โดยมีเนื้อที่สัมปทานเหมืองหินอ่อนประมาณ 22 ไร่เศษ อยู่ในพื้นที่ของหมู่บ้านเขาสว่าง หมู่ที่ 9 ตำบลพรานกระต่าย ซึ่งพบว่ามีหินอ่อนสีชมพูที่มีสีสวยงามปะปนอยู่ในหินคลุก ทำให้ชาวบ้านที่มีฝีมือทางการช่างนำหินมาประดิษฐ์เป็นของใช้และของตกแต่ง ซึ่งการกำหนดความรู้ด้านผลิตภัณฑ์หินอ่อนชาวบ้านเป็นผู้กำหนดเป็นหลัก

ซึ่งแต่ละตำบลมีการกำหนดความรู้ด้านผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม พบว่า ชาวบ้านตำบลพรานกระต่าย ตำบลถ้ำกระต่ายทอง ตำบลบ้านพราน มีความรู้และทักษะในการผลิตหินอ่อนที่มีรูปแบบและเอกลักษณ์เป็นของตนเอง โดยเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของคนจีน และศาสนาพุทธ ประกอบด้วย 1) ศาสนา คือ พระพุทธรูป โต๊ะหมู่บูชา บาตรน้ำมนต์ กระจกเงา รูป แจกัน ศาลพระภูมิ ศาลเจ้าตุ๊กเอี้ยะมังกรพันเสา โกวใส่กระดูก เป๊ะกง เจ้าแม่กวนอิม 2) ของใช้อุปกรณ์ตกแต่งบ้าน คือ งาม้าง เส้าโซ้ว หน้าโต๊ะกลม โถงน้อย โถงใหญ่ โต๊ะวางคอมพิวเตอร์ ลูกนิมิต ลูกน้ำหมุน โถงน้ำนกใส่กรงนกหัวจุก ป้ายชื่อ 3) งานแกะสลัก คือ ผลิตภัณฑ์ สัตว์ 12 ราศี ม้า ช้าง แพะ สิงโต เต่า กระต่าย ไก่ วัว ควาย นกคุ่ม ปลาสวยงาม (ปลาการ์ตูน) ไขไก่ ไขเป็ด ปี่เซียะ 4) ของไหว้ คือ สับปะรด ฟักทอง ปลา หมู ไก่ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisitions)

ด้วยวิธีการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การฝึกแกะสลักจากชิ้นงานเล็ก ๆ ลองผิดลองถูกจากแบบที่ลูกค้าสั่งทำผลิตภัณฑ์หินอ่อน มีการพัฒนาฝีมือด้วยตนเองขึ้นเรื่อยๆ ผู้ผลิตต้องหาลูกค้าเอง ลูกค้าจะทำแบบตัวอย่างมาให้ ออกแบบมาเสร็จเป็นเรซิน หรือปูนปลาสเตอร์ แล้วมีการตีราคาร่วมกัน พ่อค้านำไปเสนอราคาลูกค้า ถ้าลูกค้าพอใจราคาก็จะสั่งให้ผลิต แต่บางครั้งชาวบ้านก็มักมีการต่อยอด เช่น ทำให้สวยกว่าแบบที่ลูกค้าเสนอมา และการแสวงหาความรู้ด้วยวิธีครูพักลักจำ เช่น การไปเรียนรู้จากเพื่อนบ้าน เครือญาติ เพราะสินค้าเหมือนกันแต่รายละเอียดต่างกัน เช่น การทำศาลเจ้า ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของลูกค้า ยกตัวอย่าง การแปรรูปช่างที่มีรูปร่างแตกต่างกัน การแปรรูปเสียดูกับเสื่อไม้คูด ส่วนปัญหาการแสวงหาความรู้และยึดกุมความรู้ผู้ผลิตบางคนหวนหาความรู้ ไม่ต้องการเผยแพร่องค์ความรู้ เช่น ถ้าผู้ผลิตคนอื่นไปเยี่ยมที่บ้านหรือโรงงาน เขาจะปิดเครื่องจักรไม่ให้ทราบกระบวนการผลิต บางคนไม่ให้เข้าบ้าน เพราะไม่ต้องการให้ผู้ผลิตรายอื่นคัดลอกเลียนแบบผลงานการแปรรูปหินอ่อน เพราะความรู้บางอย่างมาจากลูกค้า และสินค้ามีการเปลี่ยนแปลงตามความต้องการของลูกค้าเป็นสำคัญ เช่น ประเภทสีที่ลูกค้าต้องการ ผู้ผลิตแต่ละรายในชุมชนมีการขายผลิตภัณฑ์หินอ่อนแล้วจำหน่ายในราคาที่แตกต่างกัน การขายตัดราคากันเอง บางครั้งพ่อค้ามาสั่งทำผลิตภัณฑ์หินอ่อน แต่มีผู้ผลิตคนอื่นขายราคาถูกกว่าก็ยกเลิกการสั่งทำผลิตภัณฑ์หินอ่อนส่งผลให้ต้องยอมขายผลิตภัณฑ์หินอ่อนในราคาที่ถูกลง ผู้ผลิตมีการแนะนำลูกค้าให้กันในกรณีที่สินค้าไม่พอสอดความต้องการของลูกค้า

ขั้นตอนที่ 3 การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization)

ประกอบด้วยการสร้างความรู้ของผู้ประกอบอาชีพหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย เกิดจากการตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วพัฒนาแก้ไขปัญหาสินค้าของตนเอง และตอบสนองความต้องการของลูกค้า ซึ่งในกระบวนการสร้างความรู้ขึ้น มีลักษณะและเนื้อหาเดียวกันกับการแสวงหาและยึดกุมความรู้ ทำให้กระบวนการสร้างความรู้สามารถควบรวมไปกับการแสวงหาความรู้และยึดกุมความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนของชาวบ้านผู้ผลิตหินอ่อนพรานกระต่าย ส่วนปัญหาการจัดความรู้ให้เป็นระบบนั้น เนื่องจากความรู้บางอย่างมาจากลูกค้า และสินค้ามีการเปลี่ยนแปลงตามความต้องการของลูกค้า ความรู้จดจำอยู่ในตัวบุคคล มีการจดจำเฉพาะรูปแบบขนาดของสินค้า ชาวบ้านบางรายไม่มีลูกน้องอยู่ประจำ เพราะลูกน้องส่วนใหญ่มาทำงานรับจ้างแล้วออกไปตั้งโรงงานผลิตหินอ่อนเอง

บางรายมีเว็บไซต์สำหรับการจำหน่ายสินค้า ชาวบ้านเกรงว่าสินค้าผลิตภัณฑ์หีนอ่อนจากประเทศเวียดนาม และพม่า จะเข้ามาแข่งขันจากการรุกเข้ามาของพ่อค้าคนกลาง และสินค้าผลิตภัณฑ์หีนอ่อนพรานกระต่ายของชาวบ้านถูกส่งขายไปยังประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน และอิตาลี ลูกค้าบางรายนำเอาหีนจากต่างชาติเข้ามาให้ชาวบ้านผลิตแล้วส่งสินค้าไปจำหน่ายยังต่างประเทศ สำหรับการจัดการความรู้ให้เป็นระบบนั้น ส่วนใหญ่ผู้ผลิตหัตถกรรมหีนอ่อนพรานกระต่ายจะจัดบันทึกลงในสมุดส่วนตัว โดยการออกแบบผลิตภัณฑ์หีนอ่อนลงในสมุดและผลิตตามแบบที่แต่ละคนออกแบบ หรือจัดเก็บแบบที่ลูกค้าส่งมาให้ โดยจัดเก็บไว้ในสมุดหรือในแฟ้มส่วนตัว

ขั้นตอนที่ 4 การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement)

การจัดการความรู้ในลักษณะของชาวบ้านผู้ผลิตหีนอ่อนนั้น เป็นความรู้ที่ฝังลึกในบุคคล ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งการประมวลความรู้เป็นหมวดหมู่นั้น ขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถและความชำนาญเฉพาะบุคคล ซึ่งการประมวลความรู้เป็นหมวดหมู่ที่เป็นรูปธรรมนั้น ต้องอาศัยการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกเข้ามาส่งเสริมให้มีการคิดที่เป็นระบบ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ประเด็นในด้านการประมวลความรู้เป็นหมวดหมู่ของชาวบ้านนั้นยังขาดความชัดเจน เนื่องจากความรู้ส่วนใหญ่ นั้นเป็นความรู้ที่ฝังลึกในบุคคล (Tacit Knowledge) มักได้รับการประมวลและเก็บไว้ในความจำและประสบการณ์ของบุคคลมากกว่า สำหรับการประมวลความรู้เป็นหมวดหมู่ของชาวบ้านผู้ผลิตหีนอ่อนนั้นจะอยู่ในรูปแบบของการต่างคนต่างตั้งชื่อผลิตภัณฑ์ในแบบต่าง ๆ เพื่อง่ายต่อการจดจำ และการผลิต ซึ่งสมาชิกแต่ละคนจะมีความเข้าใจรูปแบบของผลิตภัณฑ์แต่ละชนิดเป็นอย่างดี ส่วนปัญหาการประมวลและกลั่นกรองความรู้ ชาวบ้านยังไม่มีจัดการความรู้ให้อยู่ในรูปแบบที่ผู้ใช้สามารถเข้าถึงได้และนำไปประยุกต์ใช้อย่างสะดวก เพราะชาวบ้านยังมีความกังวลเกี่ยวกับลูกค้า สินค้าที่เข้ามาจากต่างประเทศ ผู้วิจัยจึงดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและจัดทำชุดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหีนอ่อนพรานกระต่าย ด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล การสนทนากลุ่มเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง แม่นยำ ชัดเจนของข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์การประกอบอาชีพและภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหีนอ่อน จากนั้นจึงประมวล และกลั่นกรอง และตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 5 การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access)

การถ่ายทอดองค์ความรู้ คือ การถ่ายทอดความรู้การทำหัตถกรรมหีนอ่อนพรานกระต่าย มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ในการผลิต โดยวิธีการสืบทอดด้วยวาจา การสาธิต ลายลักษณ์อักษรการเขียนรูปแบบ โดยมีนายจ้างถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ลูกจ้าง ครอบครัว พ่อแม่สู่ลูก และเครือญาติ ซึ่งลักษณะของผลิตภัณฑ์ที่สืบทอดมี 2 ลักษณะ คือ 1) ลักษณะที่นำไปใช้สอยขนาดใหญ่หรือขนาดเล็ก เช่น โต้ะอาหารและแก้อ้อ งาช้าง เจตีย์ เส้าหิน อ่างบัว เป็นต้น 2) ลักษณะที่นำไปใช้เป็นของที่ระลึก เช่น ที่ใส่ปากกา งาช้างขนาดเล็ก ไข่ เป็นต้น ส่วนการเข้าถึงความรู้การทำหัตถกรรมหีนอ่อนพรานกระต่าย มีวิธีการถ่ายทอดคือ (1) การถ่ายทอดความรู้ที่ฝังลึก (Tacit Knowledge) ในตัวบุคคลสามารถเข้าถึงได้โดยการถ่ายทอดแบบตัวต่อตัว โดยมีการจัดทำเป็นรายนามของผู้ที่ประกอบอาชีพ

หัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย ซึ่งหากมีผู้สนใจเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้ก็สามารถติดต่อขอศึกษาเรียนรู้ได้จากผู้รู้โดยตรง (2) การถ่ายทอดความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) สามารถเข้าถึงชุดความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่ายได้ โดยมีการรวบรวมไว้บนเว็บไซต์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของทั้ง 3 ตำบล คือ เทศบาลตำบลพรานกระต่าย เทศบาลตำบลบ้านพราน และองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ากระต่ายทอง และจากวีดิทัศน์ เอกสารเผยแพร่องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่ายที่ผู้วิจัยจัดทำขึ้น

ขั้นตอนที่ 6 การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing)

การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ที่สามารถทำได้โดยวิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ประกอบการอาชีพหัตถกรรมหินอ่อนด้วยกันเอง การให้นักเรียนและนักศึกษาสามารถศึกษาดูงานจากแหล่งผลิตผลิตภัณฑ์หัตถกรรมหินอ่อน การศึกษาองค์ความรู้จากเว็บไซต์ วีดิทัศน์ และเอกสารความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ทำโดยวิธีการเผยแพร่องค์ความรู้ผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การรวบรวมรายชื่อผู้ผลิตผลิตภัณฑ์หินอ่อนพรานกระต่าย เพื่อให้นักเรียน นักศึกษา และผู้สนใจสามารถศึกษาความรู้จากบุคคลที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ ตลอดจนการสร้างพื้นที่ที่เป็นการส่งเสริมให้ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพหัตถกรรมหินอ่อนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน เพื่อให้สามารถพัฒนาปรับปรุงผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพเป็นที่ต้องการของตลาดต่อไป ส่วนปัญหาการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ คือ ชาวบ้านยังไม่มีการจัดความรู้ให้อยู่ในรูปแบบที่ผู้ใช้สามารถเข้าถึงได้ และนำไปประยุกต์ใช้อย่างสะดวก

ขั้นตอนที่ 7 การเรียนรู้ (Learning)

การนำความรู้มาใช้ประโยชน์ เกิดระบบการเรียนรู้จากสร้างองค์ความรู้ การนำความรู้ไปใช้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่ และหมุนเวียนต่อไปอย่างต่อเนื่อง ในการเรียนรู้การประยุกต์ใช้ความรู้จากการที่ผู้ผลิตบางรายเริ่มจากการเป็นลูกจ้างในการทำหัตถกรรมหินอ่อน เพื่อหาอาชีพเสริมให้มีรายได้เพิ่มขึ้น เมื่อมีองค์ความรู้และความเชี่ยวชาญ ซึ่งปฏิบัติมานานนับ 10 ปี และเห็นว่ามีความดี จึงมีการปรับตัวโดยคิดทำเป็นธุรกิจเป็นของตัวเอง ส่วนการประยุกต์ใช้ความรู้ หรือการนำความรู้ไปใช้ มีวิธีการนำความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติมาพูดคุยกับคนในครอบครัวเพื่อเปิดธุรกิจเป็นของตัวเอง ผลิตโดยใช้แรงงานหลักของคนในครอบครัว และใช้เวลาในการผลิตโดยไม่กระทบกับอาชีพหลัก มีรูปแบบการผลิต คือ ผู้ผลิตรายใหม่มาจากการเป็นลูกจ้างก่อน และผู้ผลิตส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน จึงได้มีการพูดคุยกันเพื่อไม่ให้รูปแบบการผลิตเหมือนกัน ป้องกันการแย่งตลาดกัน ดังนั้น บางครอบครัวจะผลิตเฉพาะงานขนาดเล็กเท่านั้น ผู้ผลิตจะพยายามผลิตงานให้ถูกต้องและถูกใจตามที่ลูกค้าต้องการ การผลิตจะต้องผลิตให้มีคุณภาพและทันเวลา ทั้งนี้เพื่อให้มีรายได้สู่ครอบครัวได้อย่างยั่งยืน ส่วนรายได้และคุณภาพชีวิตของผู้ผลิตหัตถกรรมหินอ่อนมีความตั้งใจในการผลิต ราคาจำหน่ายต่อชิ้นไม่สูงและไม่เอาเปรียบผู้บริโภค จึงทำให้มีรายได้ของครอบครัวดีขึ้น ไม่มีภาระหนี้สิน สามารถส่งลูกเรียนได้สูงขึ้น ที่สำคัญคือไม่กระทบต่ออาชีพหลัก โดยยึดหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หากหินอ่อนซึ่งเป็นวัตถุดิบออกมาไม่ทัน หรือเครื่องมือชำรุด ไม่สามารถผลิตสินค้าได้ทันตามความต้องการของลูกค้า จะแก้ไขปัญหาด้วยการโทรศัพท์เลื่อนนัดที่ลูกค้าสั่งจองไว้แล้ว และกำหนดวันรับสินค้าใหม่

5.2 การอภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาผู้วิจัยขอเสนอการอภิปรายผล ดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร

การศึกษาครั้งนี้ ได้ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย มีกระบวนการเกิดภูมิปัญญา การเรียนรู้ เป็นประสบการณ์ที่ผู้ประกอบการอาชีพหัตถกรรมหินอ่อนได้เรียนรู้จากการสังเกตการทำผลิตภัณฑ์หินอ่อนที่มีผู้เริ่มนำมาผลิตและจำหน่ายในชุมชน เนื่องจากต้องการให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่ม จึงได้สมัครเป็นลูกจ้างในการทำผลิตภัณฑ์หัตถกรรมหินอ่อน ส่วนการถ่ายทอดในการทำผลิตภัณฑ์หินอ่อน ผู้ผลิตส่วนใหญ่มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกันในกลุ่มเครือข่ายได้รับการถ่ายทอดด้วยวาจาจากนายจ้าง พ่อ แม่ เครือญาติ จากรุ่นสู่รุ่นระหว่างผู้ประกอบการค้าด้วยกัน การส่งสมความรู้และประสบการณ์ในการทำผลิตภัณฑ์หินอ่อนเกิดขึ้นพร้อมกับการเรียนรู้ การพึ่งพาตนเองและพึ่งพากันและกัน ตลอดจนการส่งสมภูมิปัญญามาจากหลายทาง เช่น การสังเกตการสาธิต การแนะนำ การปฏิบัติซ้ำ และเมื่อนำมาประมวลเป็นความรู้แล้วสามารถนำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพหัตถกรรมหินอ่อน สอดคล้องกับการศึกษาของ กมลวรรณ วรรณธัญ (2553) ศึกษาเรื่อง ทูตทางสังคมกับการจัดการความรู้สู่ชุมชนพึ่งตนเอง พบว่าทูตทางสังคมเป็นทรัพยากรที่ชุมชนได้สร้างขึ้นโดยเกิดจากความสัมพันธ์ทางสังคม ทูตทางสังคมได้เกื้อกูลให้เกิดกระบวนการจัดการความรู้ ก่อให้เกิดการแสวงหาความรู้ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การเรียนรู้โดยการทดลองปฏิบัติ และการถ่ายทอดบทเรียนจากการดำเนินงาน จนเกิดการวิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้เดิมและความรู้ใหม่ที่เหมาะสมกับชุมชน นำไปสู่ความรู้ใหม่ที่ก่อให้เกิดการพึ่งพากันเองภายในชุมชน และสอดคล้องกับแนวคิดของจักรกฤษณ์ ดาวโรสง (2552) ที่เสนอว่า แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของไทยสามารถทำได้ด้วยการถ่ายทอด โดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผ่านการเลือกสรรกลั่นกรองมาอย่างรอบคอบและรอบด้านแล้วไปถ่ายทอดให้คนในสังคมได้รับรู้ เกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่าคุณประโยชน์และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม โดยผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่างๆ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย มีองค์ประกอบการแปรรูปหัตถกรรมหินอ่อน คือ คน วัสดุ ทูต การจัดการ โดยมีขั้นตอนการผลิตหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย มีทั้งหมด 8 ขั้นตอน คือ 1) เลือกชนิดสีของหินอ่อนที่ต้องการทำผลิตภัณฑ์ 2) ตัดหินอ่อนด้วยเครื่องจักรที่เป็นโซ่กากเพชร ขณะที่ตัดหินให้มีขนาดต่างๆ นั้น จะต้องมีย่าน้ำคอยหล่อลื่นเครื่องจักรตลอดเวลา เพื่อป้องกันไม่ให้หินแตก ป้องกันการฟุ้งกระจายฝุ่นละอองของหินและป้องกันไม่ให้เครื่องจักรร้อน 3) ออกแบบผลิตภัณฑ์ โดยอาศัยประสบการณ์ และความคิดสร้างสรรค์ของผู้ประกอบอาชีพหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่ายแต่ละราย หรือออกแบบโดยลูกค้าเป็นผู้สั่งทำผลิตภัณฑ์หินอ่อนพรานกระต่าย 4) เจียรหินอ่อนให้มีขนาดตามที่ออกแบบเพื่อให้ได้รูปทรงที่ต้องการ 5) เหลาและกลึงหินอ่อนด้วยเครื่องกลึงที่มีขนาดแตกต่างกันตามชนิดของผลิตภัณฑ์ 6) ขัดมันหินอ่อนด้วยเครื่องจักร และใช้แรงงานคนขัดด้วยกระดาษทรายที่มีความละเอียดแตกต่างกันอีกครั้ง เพื่อความละเอียดสมบูรณ์ของผลิตภัณฑ์ 7) ลงน้ำยาขัดเงา และใช้กระดาษหนังสือพิมพ์เช็ดน้ำยา 8) ประกอบชิ้นส่วนต่าง ๆ ของผลิตภัณฑ์โดยใช้กาว จากนั้นจึงนำผลิตภัณฑ์ออกจำหน่าย ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าว สอดคล้องกับ

การศึกษาของ สุภาพร ชาววัง (2552) ศึกษาการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการพัฒนาเครื่องจักรสานเชิงพาณิชย์ จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องจักรสานที่ดำเนินมาแต่บรรพบุรุษ ถ่ายทอดวัฒนธรรมการจักสานเป็นอาชีพดั้งเดิมของชาวบ้าน การผลิตเครื่องจักรสานของกลุ่มชาวบ้านผู้ประกอบการผลิตเครื่องจักรสาน ผักตบชวา หวาย ในอดีตชาวบ้านจะหาวัตถุดิบในท้องถิ่น แต่ปัจจุบันมีการรับซื้อจากแหล่งอื่นๆ นอกจากนี้เครื่องจักรสานกับความเชื่อเรื่องพิธีกรรม ในอดีตชาวบ้านมีความผูกพันกับเครื่องจักรสานในวิถีชีวิต และมีเครื่องจักรสานบางชนิดที่ยังใช้ในพิธีกรรม ในปัจจุบันมีการนำเทคนิคในด้านต่าง ๆ เข้ามาใช้ในกระบวนการผลิต เช่น การคัดเลือกต้นผักตบชวา การย้อมสีหวาย การแปรรูปผลิตภัณฑ์ชนิดต่าง ๆ มีการพัฒนาเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์วัตถุดิบที่ทำให้เครื่องจักรสานมีคุณภาพ โดยผู้ผลิตต้องมีความรู้ในการคัดเลือกคุณภาพของวัตถุดิบ จากภูมิปัญญาพื้นบ้านให้มีการพัฒนาเชิงพาณิชย์ โดยชาวบ้านที่มีฝีมือในการผลิตเครื่องจักรสานที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ดังนั้นการพัฒนาเครื่องจักรสาน หวาย ผักตบชวาให้เป็นที่ต้องการของผู้บริโภค และมีการส่งเสริมด้านการตลาดสามารถใช้เป็นช่องทางในการเพิ่มรายได้ให้กับกลุ่ม สำหรับเงื่อนไขที่ส่งผลให้กลุ่มประสบผลสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพ ได้แก่ การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายตามความต้องการของตลาด การหาช่องทางจำหน่ายได้ด้วยตนเอง รวมทั้งการได้รับความร่วมมือส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานราชการและพ่อค้าเพื่อเผยแพร่และการทำการประชาสัมพันธ์ ผลิตภัณฑ์และการบริหารจัดการ

ซึ่งจากการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย มีผลการวิจัยเป็นเช่นนี้ เพราะว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นคือ องค์ความรู้ ประสบการณ์ ที่ชาวบ้านอำเภอบางบาลกระต่าย เป็นคนคิดเอง ทำเอง แก้ปัญหาเอง เพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน เกิดการสั่งสมมาเป็นเวลานาน และมีการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งในท้องถิ่น เพื่อให้บุคคลในท้องถิ่นสามารถดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และมีการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติแวดล้อม คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติโดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี การทำมาหากิน และพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์ต่าง ๆ ในท้องถิ่น เป้าหมายก็คือ เพื่อให้เกิดความสุขทั้งในส่วนที่เป็นท้องถิ่น หมู่บ้าน และในส่วนที่เป็นปัจเจกของชาวบ้านเอง สอดคล้องกับแนวคิดของ พัชรินทร์ สิริสุนทร (2552) ที่กล่าวไว้ว่า เป้าหมายของการเรียนรู้ คือ การสร้างคนให้เป็นผู้มีชีวิตที่ดิ้งาม และการสร้างชุมชนที่ประกอบไปด้วยสภาพแวดล้อมที่ดี ทั้งทางสังคม วัฒนธรรม และลักษณะทางกายภาพ กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในชุมชนจะเป็นกลไกสำคัญที่นำมาซึ่งความตระหนักในศักยภาพของคนในชุมชน และพลังอำนาจของชุมชนในการพึ่งตนเองในรูปของเครือข่ายการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ในขณะเดียวกันองค์ความรู้ที่ผ่านการคัดสรรของชุมชน ได้นำมาซึ่งความสามารถในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมในทางสร้างสรรค์และเกื้อกูลแก่สังคมของคนในชุมชน

2. กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย

สำหรับกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย มี 7 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดความรู้ ตามหลักคิดของชาวบ้าน เน้นคิดด้านวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยมที่อยู่ในท้องถิ่นที่ชาวบ้านมุ่งอธิบายตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่น และขั้นตอนที่ 2 การสร้างและแสวงหาความรู้ ด้วยวิธีการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การแสวงหาความรู้จากนายจ้าง และการทำตามแบบความต้องการของลูกค้า สอดคล้องกับผลการศึกษาของ กมลวรรณ วรรณธำ (2553) ศึกษาเรื่อง ทูตทางสังคมกับการจัดการความรู้สู่ชุมชนพึ่งตนเอง พบว่า มีผลการศึกษาด้านการสร้างความรู้ของชุมชนพึ่งตนเองมีสองลักษณะ คือ การสร้างความรู้ที่ได้มาจากการพัฒนาภายในกลุ่ม และการสร้างความรู้ที่ได้มาจากภายนอกกลุ่ม ซึ่งความรู้ของชุมชนพึ่งตนเองทั้งสี่แห่ง ส่วนใหญ่เป็นการสร้างความรู้ที่ได้มาจากการพัฒนาภายในกลุ่ม ซึ่งเกิดจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างสมาชิก การค้นคว้าทดลอง และการลองผิดลองถูก ส่วนการสร้างความรู้ที่ได้รับมาจากภายนอกกลุ่มมักมาจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นการปรึกษาหารือร่วมกัน การได้รับคำแนะนำ และการศึกษาดูงานจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน สอดคล้องกับงานศึกษาของ Marali (2001) ศึกษาเรื่อง Building and Developing Capabilities: A Cognitive Congruence Framework. พบว่า การแสวงหาความรู้ร่วมกันเป็นเงื่อนไขสำคัญสำหรับการเพิ่มคุณค่าให้กับองค์กรที่ได้มาจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและการลงมือปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความคิดใหม่ ๆ อย่างสม่ำเสมอ เพราะความรู้ที่มีอยู่เมื่อนานไปอาจเก่าและใช้ประโยชน์ไม่ได้ ซึ่งต้องปรับให้ความทันสมัยตลอดเวลา

กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย ขั้นที่ 3 การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ มีการวาดแบบภาพหัตถกรรมหินอ่อนไว้ในสมุดบันทึก ภาพถ่าย และวิดีโอทัศน ขั้นที่ 4 การประมวลและกลั่นกรองความรู้ เป็นความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) มีการประมวลความรู้ในการเขียนรูปแบบผลิตภัณฑ์หินอ่อนและภาษาที่เข้าใจง่าย และขั้นที่ 5 การเข้าถึงความรู้ การจัดทำสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เว็บไซต์ วิดีทัศน์ การจัดทำเอกสารเผยแพร่องค์ความรู้การสาธิต การเขียนแบบ และการสืบทอดด้วยวาจา สอดคล้องกับแนวคิดของ อีรารัตน์ มหาทรัพย์ (2551) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดเก็บความรู้ของกรมอนามัยจะอาศัยวิธีการจัดเก็บความรู้โดยการจดบันทึกประสบการณ์ความรู้ที่ได้ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดทำแฟ้มภูมิปัญญา การนำความรู้ที่สำคัญเผยแพร่และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ลงในเว็บไซต์ และดวงฤทัย อรรถแสง (2552) ศึกษากระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าไหมมัดหมี่ย้อมสีธรรมชาติ พบว่า การจัดเก็บความรู้เป็นการจัดเก็บความรู้ โดยในรูปแบบการจดจำ ประสบการณ์ การจดบันทึก แบบย่อ ๆ ไว้ในสมุดส่วนตัว นอกจากนี้มีการจัดเก็บความรู้ในรูปแบบวิดีโอ ซึ่งได้อธิบายถึงกระบวนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ย้อมสีธรรมชาติ ในภาพรวมเท่านั้น ไม่ได้ได้อธิบายขั้นตอนต่าง ๆ อย่างละเอียด

กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย ขั้นที่ 6 การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ มีการแลกเปลี่ยนความรู้อย่างไม่เป็นทางการ การเข้าร่วมแลกเปลี่ยนความรู้ที่ทีมวิจัยจัดขึ้น องค์กรความรู้บนเว็บไซต์ผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ นายจ้างถ่ายทอด

องค์ความรู้ให้แก่ลูกจ้าง ส่วนครอบครัวมีการถ่ายทอดองค์ความรู้จากพ่อแม่สู่ลูก และเครือญาติ และ
 ชั้นที่ 7 การเรียนรู้ การนำความรู้มาใช้ประโยชน์เกิดระบบการเรียนรู้สร้างองค์ความรู้และประสบการณ์
 ใหม่ นำไปสู่การปรับตัวและพัฒนาหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย สอดคล้องกับแนวคิดของ
 Davenport and Beers (1997), Keong and Al-Hawamdeh (2002) ที่อธิบายว่าการแลกเปลี่ยน
 ความรู้ที่เกิดผ่านกระบวนการที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ สิ่งที่สำคัญคือ การส่งผ่านหรือถ่ายทอด
 ความรู้ขึ้นรู้กับความเต็มใจของผู้ให้และผู้รับข้อมูลซึ่งวิธีการแลกเปลี่ยนความรู้ที่มีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับ
 เงื่อนไขหลายประการ ประกอบด้วย โครงสร้างและการจัดการองค์การ สภาพแวดล้อมองค์กร และ
 วัฒนธรรมองค์กร

ดังนั้น ผลการวิจัยที่เป็นเช่นนี้เพราะว่า กระบวนการจัดการความรู้ เมื่อนำมาใช้กับภูมิปัญญา
 ท้องถิ่น จะมีความเกี่ยวข้องกับการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ซึ่งจัดกระจายอยู่ในตัว
 บุคคลและเอกสาร และเมื่อนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาให้เป็นความรู้ที่เป็นระบบ โดยใช้เทคโนโลยี
 สารสนเทศเข้ามาช่วยในการพัฒนาความรู้ด้วยการรวบรวม จัดเก็บ และเผยแพร่ เพื่อให้คนในท้องถิ่น
 สามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้มีความรู้และสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
 ทำให้ท้องถิ่นมีความสามารถในการประกอบอาชีพ และมีวิถีชีวิตที่พึ่งพาอาศัยกันกับสิ่งแวดล้อมใน
 ท้องถิ่น และการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่ายครั้งนี้ประสบ
 ความสำเร็จด้วยดี ก็เพราะได้รับความร่วมมือจากผู้ประกอบอาชีพหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย
 ท้องถิ่น ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างดียิ่ง ทำให้ผู้ประกอบอาชีพหัตถกรรมหินอ่อน
 พรานกระต่ายมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ก่อให้เกิดองค์ความรู้มากขึ้น และนำมาซึ่งการเผยแพร่องค์ความรู้
 ให้กว้างขวางยิ่งขึ้นไป สอดคล้องกับงานวิจัยของดวงฤทัย อรรถแสง (2552) พบว่า กระบวนการจัดการ
 ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าไหมมัดหมี่ย้อมสีธรรมชาติ คือ 1) การสร้างความรู้ที่มาจากพ่อแม่ ปู่ย่าตา
 ยายเป็นผู้สอน จากการสังเกต จดจำ ลองปฏิบัติตามเมื่อไม่เข้าใจหรือพบปัญหาจะสอบถามพ่อแม่หรือ
 ผู้รู้ องค์ความรู้เกิดจากการพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันเองภายในกลุ่ม และเกิดจากการลองผิด
 ลองถูก เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่ต้องการและยังได้รับความรู้จากหน่วยงานของภาครัฐที่ให้การสนับสนุน
 เข้ามาอบรมให้กับตัวแทนกลุ่ม 2) การจัดเก็บความรู้เป็นการจัดเก็บความรู้ ในรูปแบบการจดจำ
 ประสบการณ์ การจดบันทึกแบบย่อ ๆ ไว้ในสมุดส่วนตัว นอกจากนี้มีการจัดเก็บความรู้ในรูปแบบ
 วิดีทัศน์ ซึ่งได้อธิบายถึงกระบวนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ย้อมสีธรรมชาติในภาพรวมเท่านั้น ไม่ได้อธิบาย
 ขั้นตอนต่างๆ อย่างละเอียด 3) การเผยแพร่ความรู้ พบว่า มีการกระจายความรู้โดยการสอนงานกัน
 ภายในครอบครัว มีการแลกเปลี่ยนความรู้กันเองระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม 4) การใช้ความรู้ พบว่า
 ได้นำความรู้ที่ได้รับจากการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ ความรู้จากประสบการณ์ ความชำนาญ และความรู้
 จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันภายในกลุ่มมาปฏิบัติและประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม ทั้งนี้
 ได้มีการขยายผลหรือยกระดับความรู้ที่มีอยู่โดยการนำเอาความรู้ใหม่ๆ จากการลองผิดลองถูก หรือจาก
 การเข้าอบรมต่างๆ จากหน่วยงานของรัฐบาลที่ให้การสนับสนุนมาปฏิบัติ จนเกิดทักษะและความ
 ชำนาญส่งผลให้กระบวนการผลิตมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน
 ขององค์การให้สูงขึ้น เมื่อมีความรู้ใหม่ๆ เกิดขึ้น จะมีการเผยแพร่และถ่ายทอดความรู้ต่อไป และ
 สอดคล้องกับงานศึกษาของ กนกพร นิยมพลี (2555) มีกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้าน
 หัตถกรรมเครื่องจักสาน ประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอนที่สำคัญได้แก่ 1) การกำหนดความรู้เกี่ยวกับการ

กำหนดผลิตภัณฑ์ ผ่านการคิดและตัดสินใจร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม จากนั้นจึงนำไปสู่ 2) การแสวงหา และยึดกุมความรู้ที่มาจากภายในกลุ่มและภายนอก เพื่อให้เกิดความรู้เฉพาะของกลุ่ม และนำไปสู่ 3) การแลกเปลี่ยนความรู้อย่างไม่เป็นทางการ โดยเฉพาะการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่ม เพื่อให้สมาชิกมีความรู้และทักษะในการผลิตมากขึ้น และเป็นที่มาของ 4) การจัดเก็บความรู้ในตัวบุคคล และ 5) การถ่ายทอดความรู้ มีรูปแบบการถ่ายทอดอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยกระบวนการจัดการความรู้ดังกล่าวมีลักษณะเป็นวงจรที่เมื่อถ่ายทอดความรู้แล้ว สามารถย้อนกลับไปกำหนดความรู้ในรูปแบบอื่น ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้น องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย เป็นความรู้ที่ชัดเจน นำมาสู่การเผยแพร่ผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ เว็บไซต์ วิดีทัศน์ เพื่อเผยแพร่และอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างกว้างขวาง และมีการนำองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่ายไปถ่ายทอดแก่เด็กและเยาวชนผ่านเอกสารเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่ายสู่สถานศึกษาที่อยู่ในท้องถิ่น

5.3 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. สถาบันอุดมศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรกำหนดนโยบายและแผนงานที่ชัดเจน เพื่อสนับสนุนให้มีการนำการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่ายไปใช้ในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานราชการในพื้นที่ ควรนำผลการวิจัยภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนไปใช้ประโยชน์ในการจัดทำแผนพัฒนาด้านการตลาด การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการสร้างอาชีพเสริมให้กับประชาชนในท้องถิ่น
3. สถานศึกษาในพื้นที่อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ควรนำองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย ไปเผยแพร่ผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งจะทำให้เป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชนท้องถิ่นและผู้สนใจศึกษาสามารถเข้าถึงข้อมูลได้โดยง่ายและสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหินอ่อนพรานกระต่ายในด้านการส่งเสริมการตลาดสีเขียว หรือการทำการตลาดเพื่อสังคม
2. ควรมีการศึกษาประเด็นการจัดการตลาดสินค้าหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร
3. ควรมีการศึกษารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมต่าง ๆ ในจังหวัดกำแพงเพชรในเชิงบูรณาการ เพื่อให้สามารถนำรูปแบบการจัดการความรู้ไปใช้ในชุมชนที่มีภูมิปัญญา

ด้านอื่นๆ เช่น ภูมิปัญญาการปลูกอ้อยในจังหวัดกำแพงเพชร ภูมิปัญญาหัตถกรรมเครื่องเงินชาวเขา และภูมิปัญญาหัตถกรรมผ้าปักชาวเขา เป็นต้น

4. ควรมีการศึกษาถึงกระบวนการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย ให้อยู่คู่กับชุมชนอย่างยั่งยืนในมิติทุนทางสังคมและสิ่งแวดล้อม